

UNIVERSALELE ȘI EROAREA SUBIECTIVĂ ÎN RELAȚIA CU OBIECTUL

Vlad-Ionuț TĂTARU

tataruvro@yahoo.com

ABSTRACT. In this article we try to show how crucial the importance of universals becomes in the relationship of the subject with the object, in building its noetic (in Husserl's meaning) engagements. In terms of properties of the object, the universals can be 'taken' correctly, leading thus to truth and authenticity, or, on the other hand, they can be wrongly apprehended, hence leading to attitudinal deviation and failure. With concern to the latter, three types of subjective error can be noticed: 1) ignoring of a universal (generating thus an intentional wandering characterised by detachment from the beneficial presence of the absolute); 2) misinterpreting of an already discovered universal (unsuitability which reveals the fallibility of human cognitive abilities); 3) apprehending an erroneous structure of universals (a subtler error connected with the correct description of the phenomenality of the object). Their image urges us, though, to adopt a Socratic attitude and to avoid the immediate epistemological leap.

KEY WORDS: universals; subject; object; error; individual.

Păstrarea identității incomparabile și inconfundabile a obiectului individual se datorează, în mod paradoxal, nu vreunei situații speciale a sa în câmpul relațiilor fenomenale (adică în rețeaua raportărilor sale la alte obiecte), nu configurației unice de condiții care au determinat apariția lui (deși acestea oferă o perspectivă privilegiată de cunoaștere asupra sa), nu destinului particular care marchează sub specia

contingentului evoluția sa concretă, ci prezenței unei combinații singulare de proprietăți, adică imaginii globale a unui mănunchi de universale care livrează comprehensiunii investigatoare portretul său exact. De aceea, condiția de existență a unui lucru sau chiar a clasei din care acesta face parte este dată de universalele¹ care i se „atașează”, prin concept sau în virtutea unei descripții independente, menită să-i extindă definiția până la cele mai fine și mai detaliate caracterizări. Fără aceste proprietăți și fără contribuția apriorică a legităților raționale legate de universalitate, clasa nu ar fi, în mod obiectiv, ceea ce este, iar lucrul nu ar mai fi accesibil cunoașterii, devenind inoperabil pentru orice tip de abordare noetică (în sensul husserlian al termenului), mascându-și trăsătura distinctivă și rosturile funcționale și împiedicând orice vizare care apelează la o experiență prealabilă (la o zestre moștenită de achiziții teoretice). Ele trebuie precis intuite, atent inventariate și corect ordonate cu intenția unei medieri optime a oricărei relații ce se poate institui între subiect și obiect, cu scopul soluționării fiecărei sarcini particulare care ține de această interacțiune și cu disponibilitate permanent reînnoită pentru aplicarea conținutului reflexiv comun la cazul individual. Ele compun pe de o parte nucleul intensional reprezentat de notele conceptului și, pe de altă parte, învelișul caracterizant al lucrului, prelungirea clarificantă și validantă a determinațiilor sale fundamentale.

Astfel, o proprietate comună (care nu trebuie să fie obligatoriu un universal) stabilește o legătură cognitivă cu trimitere la un universal, atașându-l în acest fel de un lucru individual (sau de o clasă de indivizi), și invită subiectul virtual disponibil la o raportare „angajantă”, plener asumată din punct de vedere intențional. Prin această manieră de conectare referențială, o proprietate sau un universal atrag după sine un alt universal, conturând prin însumare logică o viziune definitorie, aptă de a fi preluată, cu întreg potențialul său filosofic de organizare a realului, în curgerea integratoare a fluxului noetic al vieții spirituale. Prin acest detur gnoseologic se pregătesc toate actele intenționale care folosesc rezultatul inspecției raționale pentru scopurile lor, integrându-l în metabolismul lor funcțional și dându-i prilej de a întemeia cu adevărat, ca principiu al evoluției în câmpul vital, destinul particular al relației cu obiectul (demersul complicat al interacțiunii cu realitatea). De

¹ „Un universal este deci proprietatea predicată despre toți indivizii de un anumit fel sau dintr-o anumită clasă” (Antony Flew – „*Dicționar de filozofie și logică*”, ed. Humanitas, 2006, p. 412.).

aici pornind și prin universalitatea obiectivă se construiesc atitudinile subiective, se alcătuiesc coordonatele unui veritabil fel de a fi (care întemeiază la rândul său personalitatea sau o armonizează cu datul lumii către care se orientează). Acesta este răspunzător, prin intermediul comerțului său cu descrierea fenomenologic-noematică a lucrului, de toate chipurile pe care le poate înfățișa universalitatea subiectivă, de toate reflectările noetice, nici pe departe ținând de o condiție spirituală subordonată sau marginală, cu care ego-ul în desfășurare de sine răspunde chemărilor obiectivității. Immanuel Kant sublinia că, deși „...universalitatea care nu se bazează pe conceptele obiectelor (fie și doar empirice) nu este logică, ci doar estetică”, totuși „o judecată universal valabilă în mod obiectiv este întotdeauna astfel și din punct de vedere subiectiv”², ceea ce este echivalent cu a afirma că universalitatea obiectivă este capabilă de contagiune „cantitativă”, că, pornind de la obiect, te poți înstăpâni în condiții de integralitate pe corelativul său intențional. Încă de la el, o dată cu întemeierea idealismului, se teoretizează în literatura filosofică patronajul dublu-distribuit al universalelor, funcția acestora de ghid transcendent al unei posibilități de parcurgere a firului comunicant al aprehendării ce pornește de la diversul intuibil și se încheie cu o fermă luare de poziție în domeniul interiorității. Un secol mai târziu, Hegel însuși afirma că, pe parcursul evoluției conștiinței, în multiplele sale forme de manifestare, „propria individualitate trebuie luată ca disciplinată de universal, de ceea ce este în sine adevărat și bun”³, invocând toate pildele etice adecvate pentru a demonstra că, intermediată de spirit, orice atitudine își apropie obiectul într-o manieră similară „umplerii” husserliene a unei evidențe, și-l însușește relaționant conform unei fructuoase vecinătăți instituite de liantul universal. Așadar, o dată cu filosofia germană, sensul grec original al omniscienței legate inseparabil de cunoașterea universalului⁴ este îmbogățit prin adaosul crucial al unei subiectivități transcendente profund implicate, cu „dotația” sa categorială (sau conceptual-apriorică în general), în demersul cunoașterii și, mai mult, în determinarea orizonturilor oricărei experiențe posibile. De atunci încoace, nu se poate

² Immanuel Kant – „*Critica facultății de judecare*”, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 107.

³ G.W.F. Hegel – „*Fenomenologia spiritului*”, ed. Iri, 1995, p. 222.

⁴ „Însușirea de a ști totul” o are acela care „are cunoaștința universalului, căci el, prin aceasta, cunoaște oarecum tot ce e subsumat universalului” (Aristotel, „*Metafizica*”, ed. Iri, 1999, p. 18).

concepe un joc al universalelor asociat unui obiect individual, fără reflectarea corespondentă în conștiința individuală a investigatorului, fără o anume percepție structurată de datele unei interiorități formate și exersate în mânuirea eideticului.

Deci, raportarea subiectului la obiect înseamnă apprehendarea universalului ca universal din individuale (de pildă, un obiect al judecății estetice trebuie perceput ca „frumos” – universalul judecat ca atare), înseamnă participatie inițial intelectuală la conținuturile eterne de care acestea aparțin și înseamnă decupare intensională precisă. Ea presupune mediere, concretizare, individualuție. Ea este preocupare incitată, lăsându-se ghidată și alimentată de proprietățile care se atașează obiectului, acordându-se permanent cu norma corectivă impusă de prezența universalelor și asumând această limitare cu luciditate și în același timp cu îndrăzneala unei necesare contribuții proprii. De aceea, din potențialitățile acestei relații cu obiectul izvorăsc deopotrivă adevărul și eroarea, aici este sălașul originar al reușitei sau al rătăcirii, aici opțiunea corectă se poate transforma în abatere fără ca un formalism (prea mecanic) al logicii înlănțuirii noetice să fie cu ceva încălcat. Într-un cuvânt, aici este locul adevărului împărtășit sau al erorii subiective. Ceea ce înseamnă că, întrucât statutul unei atitudini ferite de eroare se atinge prin cunoaștere adecvată (adică prin raportare la universal), stă în puterea subiectului și numai a sa să-și administreze relația cu obiectul în spiritul evitării oricărei deviații posibile⁵. El se va învrednici de postura privilegiată a alegerii confirmate de realitate sau se va regăsi în situația unei inadecvări participative vis-a-vis de sectorul universalelor, ratând întâlnirea comprehensivă cu individualul. El va profita de o descriere cât mai extinsă prin universale (cea care conferă demnitate obiectului și îl

⁵ În măsura în care rămâne, legat de un enunț sau de o atitudine, la nivelul definiției clasice a adevărului corespondență, conduita relaționantă a subiectului este departe de „rătăcirea” heideggeriană care „face parte din alcătuirea intimă a Dasein-ului în care este prins omul istoric” (Martin Heidegger – „*Repere pe drumul gândirii*”, ed. Politică, 1988, p. 154.). Dacă adevărul este definit în manieră mai adâncă (pe un alt registru de întemeiere) ca stare-de-neascundere, atunci eroarea și misterul ajung să depindă de acest joc esențial ontologic al dezvăluirii și învăluirii ființării. În limitele metafizicii tradiționale, însă, neadevărul nu iese din cercul de „influență” și de semnificație al raportării la obiect și, mai mult, nu depinde de o stare specială, autonomă, a ființării (care ține la rândul ei de un destin misterios și dificil comprehensibil al ființei). Aici eroarea cade în raza subiectului și a comportamentului său spiritual, fiind relativă la evoluția și capacitățile lui, acceptând condiția unei dizarmonii de conexiune, a unui hiatus de raportare.

distinge de tot ce va deveni astfel alteritatea sa) și își va diferenția și nuanța atitudinile în funcție de fluctuația expresivă a succesiunii de dezvăluire a calităților lucrului. El va putea încarna prin fidelitate comprehensivă virtutea inteligenței de interpretare (în cel mai larg sens posibil – cel care include orice pertinentă atitudinală, întemeiată sau nu pe intuiții intelectuale)...sau va sfârși în discordanță referențială, în contradicție cu evidențele realului, în eroare.

Aceasta din urmă este la rândul ei, de aceea, o apariție datorată arareori unor mecanisme obiective (care dezvăluie un antitetic încrustat în natura lucrului), ipoteza abaterii induse de obiectul însuși fiind de mult tranșată în defavoarea subiectului de către distincția kantiană între fenomen și „lucrul în sine” (ultimul devenind permanent inaccesibil, iar primul mutând posibilitatea iluziei în tabăra logicului sau în teritoriul exactității enunțiative). Așa se ajunge la situația în care garanția universalului (care elimină, pe lângă posibilitatea excepției incomode, și potențialul contrastant al unei deveniri imprevizibile) se transferă la latitudinea conștiinței aperceptive, aptă de a-l sesiza sau nu în cea mai adecvată lumină, capabilă de a-l prelua ca atare și de a conserva astfel identitatea obiectuală. Și, de aici pornind, funcția de mediu între obiect și subiect își va invalida beneficiile exclusiv plecând de la acesta din urmă, el fiind unicul depozitar al erorii în aceeași măsură în care este și al adevărului (din punct de vedere al instituirii unei corespondențe). Se vor distinge astfel, trei tipuri generale de eroare, definite fiecare în funcție de ipostazele relative ale conștiinței care vizează proprietățile (deci universalele): 1) ignorarea directă a unei anumite calități a obiectului (deci a unui universal), 2) atribuirea unui sens greșit unui anumit universal adecvat deja descoperit și 3) aprehendarea unei combinații eronate de proprietăți în obiect (deci intuirea unei structuri dizarmonice, a unei îmbinări nepotrivite de universale).

1. Ignorarea unei calități

Fie că provine dintr-o tentativă nereușită de aproximare a naturii obiectului (adesea tradusă în identificări greșite sau în confuzie a localizării precise în sinea unor raporturi inter-obiectuale), fie că se originează în excese ale unei investiții valorice oarecare (cum ar fi situația unui zel profesional amplificat sau a unei tendințe neutre, poate perfect legitime intelectual, dar supraîncărcate de habitualități inadecvate cazului concret), fie că se datorează unei intervenții disproporționate sau

nepotrivite a afectivului în modul general de raportare, eroarea subiectivă poate căpăta o trăsătură tipică în omisiunea involuntară sau deliberată a unei determinații proprii acestuia, în ocultarea unei proprietăți care ar trebui în mod normal să facă parte din descrierea lui completă. Ea exaltă în cel mai bun caz virtutea excepției (întrucât presupune o reciprocă ruptură între domeniul de exercitare a respectivului universal și individualul cu care intră în relație), nereușind în rest decât să se ignore pe sine ca abatere simultan uneori cu o susținută argumentație polemică (ce ar putea fi provocată de alerta legitimă pe care orice competență o lansează în numele adevărului astfel știrbit). Ea poate compromite frecventarea obiectului în aceeași măsură în care combate neintenționat onestitatea unei tentative cognitive care asumă dificultatea unei înțelegeri integrale (cel puțin din prudență, dacă nu din avizată anticipare a unei evoluții relaționale neferită de riscuri). Ceea ce pentru graba comună trece drept scrupulozitate exagerată, pentru conștiința experimentată sau prevenită este rigurozitate necesară care înglobează înțelept orice obișnuință (în mod poate nereflectat reușită) și se asigură atent împotriva oricărui posibil neajuns care s-ar putea transforma în eșec sau care ar putea spori dificultatea evoluției. Eroarea omisiunii poate, de aceea, deveni principiu al rătăcirilor statornice (dăunătoare și periculoase în măsura în care încetățenesc maniere derivate de raportare care pot contribui la nesiguranță și inconsistență valorică) și poate marginaliza prin proliferare orice act intențional autentic. Esența ei constă în permanentizarea a ceea ce ar trebui să rămână provizoriu, sau, poate, în abandonarea descurajată a unui efort emanat dintr-o exigență neîmpărtășită (efort menținut, în același timp, la un standard „vrednic” de această exigență de către un reprezentant inspirat al îndeletnicirii particulare cu acel obiect). Ea este, astfel, rezultatul confirmat al unei „confruntări”, teoretizate în manieră fenomenologică de gânditorul Alexandru Dragomir, care sublinia „caracterul social al adevărului”⁶ și plasa eroarea la același nivel cu acesta („problema se pune între două "adevăruri" care se exclud”⁷). Și rămâne la granița cu acesta în virtutea unei corecții oricând posibile și grație relativității salutare a ignoranței, care păstrează prin natura negativității sale o vecinătate „deschisă”, o punte a unei legături reversibile, adică putința unei reîntoarceri.

⁶ Alexandru Dragomir, „*Cinci plecări din prezent*”, ed. Humanitas, 2005, p. 53.

⁷ Alexandru Dragomir, *op. cit.*, p. 54.

Pe de altă parte, gravitatea omisiunii unei proprietăți crește simțitor în contextul unei comunități de opinii sau în dialogul demersurilor de cunoaștere, întrucât apelul la exactitate nu este opțional, prezența unei calități proprii nu este dispensabilă, iar universalitatea obligă cu o necesitate inexorabilă („dacă o judecată se dă drept universal valabilă...astfel reclamă necesitate în rostirea ei”⁸ și, am putea spune, nu numai în simpla rostire, ci mai ales în actul deplin asumat al acceptării, al includerii propoziției-definiție în sistemul convingerilor). O perfidă oroare logică de vid va face întotdeauna ca lipsa unei determinații necesare să fie nefericit compensată de un adaos eronat, va acoperi absența universalului prin insertia mai mult sau mai puțin proiectivă a unui înlocuitor, adică va presupune o completare teoretică. Mișcarea firească a gândirii, care vine în întâmpinarea celorlalte deziderate intenționale cu scopul de a le sprijini sau de a le instrumenta, va fi astfel deturnată, pe de o parte către vizări nepotrivite obiectului, iar pe de altă parte către pledoaria unei axiologii substitutive, circumstanțiale, separatiste. Încetând să mai fie o etapă pe drumul perfecționării, renunțând la statutul de încercare și la condiția de ipoteză, viziunea care se dovedește eronată va sfârși prin a constitui un capăt de drum, închizând orice posibilitate de continuare cu siguranța ultimativă a unei autosuficiențe obstinate. Iar agentul ei va avea de ales între această resemnare și reluarea interogației, doar în condițiile în care mesagerul adevărului își face o misiune din a împărtăși argumentat rezultatul străduinței sale.

Indiferent de chipul concret pe care îl îmbracă această eroare, însă, principala ei disfuncție constă într-o întrerupere a ascendenței intelectual-ideatice a minții investigatoare, o slăbire a legăturii strânse pe care rațiunea o are cu lumea universalelor, o anomalie care ține de disponibilitățile spirituale ale conștiinței individuale (și de relația ei cu „domeniul ideilor”). Așa devine explicabilă rătăcirea, astfel putem înțelege cum o abatere aparent întâmplătoare are o cauză mult mai profundă și depinde de un sector de realitate cu legi proprii, aici se vede că apelul la instrumentele cunoașterii presupune un arsenal cognitiv necesar dincolo de disputa scolastică a existenței reale sau doar nominale (mentale) a universalelor. Spre deosebire de eroarea atribuirii sensurilor, ignorarea propriu-zisă e cea mai flagrantă ilustrare a

⁸ Immanuel Kant, *op. cit.*, p. 433.

discontinuității cu absolutul, marcând chiar în măsură redusă absența lui reală și demonstrând în același timp imposibilitatea accesării eficiente a unui alt reper general de cunoaștere. Ea va fi atenuată abia cu apariția celorlalte două tipuri de eroare, unde definiția extinsă este asigurată formal și unde neajunsul devine exclusiv subiectiv, de percepție.

2. Atribuirea unui sens greșit

Raportarea inadecvată la o idee, falsă înțelegere sau reprezentare a unui universal, pot fi echivalente și cu o incorectitudine legată de sesizarea sensului acestuia, reducându-se la o problemă de utilizare, la felul în care el este gândit contextual. Testabil la nivelul unei mici caracterizări punctuale a proprietății pe care o reprezintă, sensul depinde în egală măsură de natura universală a acesteia (de profilul ei eidetic) și de aplicarea concretă cea mai potrivită a ei, fiind validat după un criteriu intermediar, aflat la egală distanță de cei doi poli și însumând condiții care provin din ambele părți. Pe latura individuală, decisivă este o verificare directă a îndreptăririi unei predicări exacte a proprietății, adică partea cea mai concretă a probării corespondenței cu faptele, cea privită numai din unghiul sistemului de referință al realității. Pe latura universalității, este necesară opțiunea cea mai apropiată de esența conceptului considerat, fidelitatea de interpretare care discerne caracteristicile numitorului comun și le impune în deplin acord cu determinările noetice care conduc „acțiunea” atitudinală a subiectului. De aceea eroarea este simplă abatere de la aceste două norme, viciind maniera aplicativă sau falsificând semnificații esențiale care țin de cercul intim al ariei intensionale a universalului însuși.

În primul caz, foarte frecventă este eroarea atribuirii unei destinații funcționale nepotrivite obiectului, așa cum valențe de semnificație diferite pot schimba natura percepută a conținutului obiectual, deviindu-i orizontul de posibilitate. Aceste greșeli aplicative presupun o relație fundamental pragmatică, o interacțiune legată de experiența directă care, singură, poate conduce prin inducție la concluzii cu valabilitate universală sau la utilizarea unor asemenea proprietăți în condiții îndoielnice de validitate. Prejudecata unui anumit soi de rutină, verificarea practică neînsoțită de un aparat teoretic adecvat, precum și încrederea exagerată în virtuțile pedagogice ale experimentului, conduc toate la o deturnare a sensurilor aplicative, tulburând reflexia firească menită să găsească soluții de raportare „la rece”, fără febrilitatea

confruntării, fără pasiunea încercărilor în condiții de incertitudine. Aceste soluții ar facilita ieșirea la lumină a adevărului, ar oferi consistență definiției stabile și siguranță comprehensivă conștiinței care operează cu ea, în timp ce lipsa lor conduce la compromiterea achiziției descriptive și la pierderea aderenței sau a siguranței atitudinale. În plus, un pachet noetic coerent are nevoie de echilibru de semnificație, de continuitate de sens, adică de elemente de articulare valide.

În cel de-al doilea caz, cea mai comună greșeală este răstălmăcirea conținutului semantic al descrierii, care poate impune sinteze acolo unde nu este cazul sau poate distinge în chip înșelător și în detrimentul bunului simț acolo unde discernământul sănătos ar fi stabilit fără prea mare efort care este utilizarea corectă a determinației și ce înseamnă ea cu adevărat. Este vorba aici uneori de un exces simetric al teoretizării, de lipsa terenului ferm de verificare, de o preocupare canalizată exclusiv pe coerența formală (inter-noțională). Alteori eroarea este mai flagrantă și deformează sensul în virtutea unei ignoranțe care se manifestă paradoxal printr-un activism proiectiv, prin investire intenționată de conținut eidetic inexact. În toate situațiile, însă, viciul de interpretare constă și aici în găsirea, în proximitatea semantică a esenței universalului, a unui înlocuitor plauzibil, a unei alternative comode, a unei rezolvări de compromis.

Astfel, tipicul erorii de atribuire conduce către o explicație care dezvăluie failibilitatea înzestrărilor cognitive omenești, mai precis către virtuala incapacitate a minții investigatoare de a concretiza un dat ideatic, de a-i găsi o dezvoltare contextuală corectă, de a se plasa valid în câmpul său semantic. Sursa devierii este internă și ține cel mai mult de o anumită versiune de corespondență, de cea dintre universal și obiect, așa cum este ea reflectată în viziunea angajată a conștiinței subiectului.

3. Aprehendarea unei structuri eronate

Raportările reciproce ale universalelor între ele capătă o importanță deosebită atât pentru statutul particular al proprietăților integrative (cele care cumulează prin înglobare sau prin amplitudinea sensului lor acoperitor mai multe calități predicative elementare) cât și pentru multiplele fațete ale imaginii intensionale de ansamblu, astfel încât structura lor devine profund revelatoare pentru nuanțele pe care le pot înfățișa actele noetice cu care intră în relație. Din punctul de vedere al adevărului, un singur universal elementar poate puncta decisiv prin

prezența sa caracterizări de mare pondere intențională și, prin aceasta, poate orienta, ca membru al unei configurații de proprietăți, atitudinea conștiinței competente în așa fel încât înstăpânirea pe obiect să devină un țel realizabil. Din punctul de vedere al erorii, interrelaționarea viciată a componentelor structurii poate devia privirea neprevenită înspre certitudini înșelătoare, înspre convingeri nereflectate sau înspre raportări atitudinale nelegitime, reducând proiectul inițial onest la compromis desemnat și zădărniciind îndrăzneala cognitivă omniprezentă. Structura poate fi, astfel, sursa unei erori mai subtile, mai apropiată de variantele „distingse” de abordare noetică, consubstanțială cu o privire relativ capabilă să surprindă organizarea internă a obiectului, cu o intuiție intelectuală care păcătuiește doar prin exces de inteligență, prin plasare neinspirată de accent. Ea are sarcina de a oferi o echilibrare relațională a universalelor distinctă de posibile raporturi eterne pe care acestea le pot întreține (o primă sursă de asimetrie ce poate contraveni „obișnuințelor” spirituale înrădăcinate în conștiința subiectului), așa cum are și menirea de a apăra regulile condiționale care definesc îmbinarea teoretică a acestora. Ea trebuie să găsească o formulă de împăcare între ineditul cazului individual și limitele elasticității aplicative ale eideticului, iar dacă nu reușește, acest neajuns se poate traduce în eroare atitudinală, în valorizare discordantă a scheletului esențial care se atașează de obiect. De aceea, greșeala care vizează structura doar apare în această formă frustră a unei simple modificări de ordonare și de raportări (care dă impresia unei neutralități corespondente a modului de tratare), ea având rădăcini mult mai adânci în potențialul variabil și failibil de implicare a gândirii în realitatea obiectivă.

Statutul de centralitate al unui universal sau al altuia ține de viziune, de percepția care este proiectată asupra datului noematic, întrucât organizarea deja existentă acolo trebuie de fiecare dată tradusă, interpretată în funcție de un sistem personal de așteptări care determină angajarea subiectului în atitudine. Astfel, contribuția acestuia din urmă nu se poate reduce la oglindirea mimetică a ofertei structurale obiectuale, fără metabolizare fecundă, fără un rabat reflexiv necesar care, în condițiile în care se respectă exigențele oricărei preluări riguroase, știe să prelucreze imaginea primită în direcția pe care o impune cealaltă exigență a actului de raportare, cea atitudinală. Dacă aici va greși, este pentru că a încercat în perfectă legitimitate să-și păstreze marca individuală, să-și conserve fizionomia spirituală și să-și valorifice

trăsătura de personalitate în condițiile în care cunoașterea impune legi aspre și cere sacrificiu de sine. Iar dacă viziunea proprie nu se potrivește cu orizontul potențial al obiectului, aceasta se întâmplă datorită unei asimilări adeseori deliberate, datorită unei forțări care poate fi departe de influența mărginită a greșelii voluntare, într-o zonă a bunei intenții dezinteresate. Așadar, se poate cădea în eroare cu bună credință, sub imperiul unor comandamente autoimpuse și în continuarea unor deprinderi de gândire ce fac parte din arsenalul propriu al fiecărei persoane individuale.

În concluzie, și aici se poate observa o filiație de tip metafizic ce leagă modalitățile concrete de gândire ale subiectului de opțiuni filosofice care s-au dovedit în decursul istoriei eronate. Poate cel mai apropiat exemplu rămâne cel derivat din disputa scolastică în care s-a impus concepția thomistă referitoare la caracterul paradigmatic al universalului: „ceea ce Aristotel reproșa platonismului își conservă actualitatea [la Thoma]: este absurd să separe universalul de individual și în același timp să admiți că unul este modelul celuilalt”⁹. Această concepție reia argumentul aristotelic în sprijinul restabilirii demnității și întâietății universalului, în sensul evidențierii fără putință de tăgadă a mecanismului ontologic prin care acesta „întrăurește” felul de a fi al exemplarului singular. Prin această opțiune, universalul este redat configurației obiectului cu puterea unei determinări a cărei solidaritate (a cărei aderență la lucru) conferă posibilitatea instituirii unei configurații unice, a unei atașări ferme care lasă o singură „portiță” de validitate. În acest mod este garantat adevărul și este combătut relativismul subiectivist care ar încerca să impună o virtuală egalitate neutră, indecidabilă, a mai multor perspective, a mai multor viziuni. Dacă universalul e transcendent, deci separat de destinul evolutiv al individualului, atunci aplicarea lui depinde de voința arbitrară a subiectului gânditor. Dacă nu, există șansa descoperirii unei singure configurații valabile, a unei singure structuri apte să descrie fenomenalitatea obiectului, deci șansa demascării erorii și a invalidării atitudinilor ei corespondente.

⁹ Gheorghe Vlăduțescu, „Introducere în istoria filosofiei medievale”, Editura enciclopedică română, 1973, p. 143.

Încheiere

Universalul este, după definiția scolastică, *de pluribus predicabile* (ceea ce se poate afirma despre mai mulți), deci conține în aria sa de cuprindere semantică o posibilitate multiplă de definire a orizontului obiectual în general, însumând unificator calități asemănătoare variate, preluate de la o diversitate largă de indivizi. Această trăsătură a sa face ca „puterea” de caracterizare pe care o pune în joc să aducă de fiecare dată, în obiect, un mai mult decât ar îngădui determinările strict concrete ale acestuia, sporind „informația” conceptuală a fiecărui individual în funcție de un plus descriptiv de natură să susțină și să completeze evidența nudă, direct perceptibilă. În consecință, va fi întotdeauna loc, în orice posibilă raportare la un obiect, de variație, de alternativă, de dezvoltare inedită, pe marginea unui dat obiectiv care nu se poate reduce la intuiția sa strictă, cea pe care o practica programatic fenomenologia husserliană. „Lucrul însuși” este adesea însoțit de un halou intensional care, dacă nu este obiect predilect al reducăției fenomenologice, ajută adesea la crearea de punți atitudinale, facilitând abordări cognitive și pragmatice și invitând la mult controversata creare de edificii teoretice. De aceea, scopul ultim al deconstrucției vizează nucleul reic purificat și invocă pericolul omniprezent al erorii pretutindeni acolo unde este prezent acest adaos intensional.

Într-adevăr, cea mai frecventă sursă deviațională se află în rezultatul descriptiv cu care conștiința investigatoare „înzestreează” lucrul. Dar fără acest risc asumat, fără beneficiile acestei încercări imprevizibile și lipsite de garanții certe nu se poate atinge adevărul, nu se poate depăși o stare „căzută”, ontologic defavorizată, a conștiinței angajate în procesul cunoașterii. Ceea ce ar fi trebuit să reprezinte un anumit fel de cunoaștere paradiziacă (în sens blagian), liniară și lipsită de modulația produsă de obstacolul cognitiv, nu este decât o utopie a unor înalte exigențe convertite în angajare metodică lipsită de realism. Ea devine o pretenție goală, irealizabilă, în măsura în care nu admite contribuția erorii la progresul întregii acțiuni, în măsura în care ignoră sinuozitatea definitorie și constitutivă a drumului cunoașterii.

Prin urmare, cele trei tipuri de eroare expuse pot ajunge uneori să constituie o etapă intermediară, să facă o tranziție uneori necesară către adevăr, să întruchipeze inevitabilul. Uneori ele nu au menirea de a zădărnici inutil și descurajant orice încercare onestă de a aprehenda corect realul, uneori ele nu sunt un capăt eșuat de drum. Ele pot

conduce adesea la un tip de înțelepciune socratică ce mizează pe conștientizarea constantă a propriei neștiințe și pe evitarea saltului epistemologic nemijlocit.

Bibliografie:

- [1] Aristotel, „*Metafizica*”, Editura Iri, București, 1999.
- [2] Alexandru Dragomir, „*Cinci plecări din prezent*”, Editura Humanitas, București, 2005.
- [3] Antony Flew, „*Dicționar de filosofie și logică*”, Editura Humanitas, București, 2006.
- [4] G.W.F. Hegel, „*Fenomenologia spiritului*”, Editura Iri, București, 1995.
- [5] Martin Heidegger, „*Repere pe drumul gândirii*”, Editura Politică, București, 1988.
- [6] Immanuel Kant, „*Critica facultății de judecare*”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
- [7] Gheorghe Vlăduțescu, „*Introducere în istoria filosofiei medievale*”, Editura enciclopedică română, București, 1973.